

włocławskiego, płockiego, krakowskiego, wrocławskiego i lubuskiego oraz biskupstwa litewskie-wileńskie i żmudzkie. Na ich terenie obowiązywało jednolite ustawodawstwo. Rozważania te przeprowadzono na tle europejskim, wykorzystując europejskie analogie do lepszego naświetlenia i interpretacji skąpych polskich źródeł. Wykorzystano również analogie innego rodzaju, mianowicie te odnoszące się do szkół innego typu – kolegiackich, zakonnych i parafialnych.

Pracę rozpoczyna autor od przedstawienia genezy i głównych kierunków rozwojowych szkół katedralnych. Następnym kilka rozdziałów poświęconych jest osobom w nich nauczającym lub opiekującym się tymi szkołami – biskupowi jako przełożonemu szkoły oraz mecenasowi kapituł katedralnych, scholastykom katedralnym, rektorom, nauczycielom pomocniczym i lektorom teologii i prawa kanonicznego. Część poświęcona programowi szkół katedralnych podzielona jest na nauczanie na poziomie elementarnym i średnim. Podstawę nauczania w szkołach katedralnych stanowiło studium 7 sztuk wyzwolonych – trivium i quadrivium, przy czym powszechną praktyką było koncentrowanie się głównie na trivium i zaniedbywanie quadrivium. Kolejna część omawia metody nauczania. Podstawowymi formami

pracy były wykłady, ćwiczenia i dysputa. Ostatnia wreszcie dotyczy uczniów szkół katedralnych – omawia ich wiek i liczbę, długość trwania nauki, pochodzenie i in. Autor odwołuje się do źródeł i literatury zarówno polskiej, jak i obcej, starając się, jak to we wstępie zapowiedział, skromne polskie źródła wzbogacić wiedzą pochodzącą z innych terenów, przez co dzieje naszych szkół katedralnych stały się bardziej czytelne i wyraziste, a ponadto czytelnik dostrzeże ich europejski rodowód i powiązania.

W zakończeniu autor daje zwięzłe podsumowanie pracy oraz próbuje ukazać rolę, jaką odegrały szkoły katedralne w kształtowaniu duchowieństwa w okresie średniowiecza.

Pracę uzupełnia indeks osób i geograficzny.

Jest to praca z pewnością potrzebna, tak jak niezbędne jest wznowienie i poszerzenie badań nad polskim szkolnictwem czasów średniowiecza – tematyką, która nie cieszy się wśród naszych badaczy szczególną popularnością. Praca ta pomoże z pewnością w lepszym poznaniu dziejów szkolnictwa polskiego okresu średniowiecza z jednej strony, z drugiej zaś – w poznaniu procesu kształcenia polskiego duchowieństwa w tym okresie.

(D.Ż.)

Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce. Wybór artykułów, Kraków 1994, ss. 258.

Wydana w ubiegłym roku praca poświęcona dziejom szkolnictwa jezuickiego w Polsce wypełnia w jakimś stopniu lukę, jaka do tej pory istniała w polskiej literaturze poświęconej naszej przeszłości. Istniejące podstawowe prace Stanisława Bednarskiego i Stanisława Załęskiego powstały na tyle dawno, że są trudno dostępne, a nowsze, to najczęściej niewielkie objętościowo i rozproszone szkice (z wyjątkiem rzecz jasna fundamentalnej pracy Ludwika Piechnika o Akademii Wileńskiej). Od dawna więc odczuwano potrzebę przygotowania nowoczesnego i szerzej dostępnego opracowania dziejów szkolnictwa jezuickiego i ich znaczenia w naszej kulturze i historii. W pewnym sensie takie

zapotrzebowanie zaspokaja niniejsza książka, która wprawdzie nie jest całkowicie nowym opracowaniem lecz stanowi wybór szkiców z dziejów szkolnictwa jezuickiego, które już wcześniej ukazały się na łamach rozmaitych periodyków naukowych lub w pracach zbiorowych.

Większość z zebranych artykułów napisał ks. Ludwik Piechnik SJ. Prócz tego mamy w zbiorze prace ks. Stanisława Bednarskiego SJ, ks. Bronisława Natońskiego SJ i ks. Jana Poplatka SJ. „Nie tworzą one systematycznej historii szkolnictwa jezuickiego w Polsce, ale ukazują główne etapy rozwoju i zapoznają z różnymi typami szkół” (z przedmowy).

Po wstępie autorstwa ks. Jerzego Paszendy SJ, który zajął się również wyborem i redakcją tomu, zamieszczono kilka mapek ilustrujących chronologiczny rozwój sieci szkół jezuickich na ziemiach Rzeczypospolitej oraz spis tychże szkół w porządku chronologicznym i alfabetycznym.

Pracę rozpoczynają szkice dotyczące ogólnie szkolnictwa jezuickiego – jego podstawowych zasad (S. Bednarski), nowych elementów wniesionych przez Towarzystwo Jezusowe do szkolnictwa polskiego XVI wieku (L. Piechnik) i wreszcie znany szkic Bronisława Natońskiego nt. szkolnictwa jezuickiego w Polsce w okresie kontrreformacji. Kolejny „blok” poświęcony jest jezuickim seminarium nauczycielskim na ziemiach polskich (B. Natoński, L. Piechnik) oraz alumnatowi wileńskiemu (J. Poplatek).

Następny – jezuickiemu szkolnictwu wyższemu; w tej części znajdujemy obok artykułów poświęconych Akademii Wileńskiej (L. Piechnik), również rozprawy dotyczące projektowanej akademii wojskowej Bartłomieja Wąsowskiego (L. Piechnik), prób przekształcenia braniewskiego kolegium w uniwersytet (L. Piechnik) oraz warszawskiego Collegium Nobilium (L. Piechnik). Na zakończenie zamieszczono szkic dotyczący przemian w szkolnictwie jezuickim w XVIII wieku (L. Piechnik) oraz stosunkowi Towarzystwa do Komisji Edukacji Narodowej (B. Natoński).

Pracę uzupełnia bibliografia poświęcona historii szkolnictwa jezuickiego, noty o autorach oraz indeks.

(D. Ź.)

Publikacje zwarte 1994-1995

Akademia Zamojska i jej tradycje. Referaty przygotowane na sesję naukową zorganizowaną dla upamiętnienia 400 rocznicy utworzenia przez Jana Zamoyskiego Akademii Zamojskiej, 27-28 maja 1994 w Zamościu, red. Szyszka B., Zamość 1994, ss. 147;

Album studentów Akademii Zamojskiej 1595-1781, oprac. Gmiterek H., Warszawa 1994, ss. 604;

August Cieszkowski, Wielkopolanin i Europejczyk, pod red. Goryńskiej-Bittner B. i Stępnia J., Poznań 1994, ss. 185;

Bibliografia prac Bogdana Suchodolskiego, Warszawa 1994, ss. 138;

Budzewicz Z., Kształcenie literackie w szkołach zawodowych w l. 1918-1939, Kraków 1994, ss. 146;

Górski J. J., Rzecz o Liceum św. Augustyna, Warszawa 1994, ss. 274;

Grzywna J., Guldon Z., Możdżeń S., Podstawy warsztatu historyka oświaty, Przewodnik me-

todyczny do prac magisterskich, Kielce 1994, ss. 140;

Hausner W., Krakowski skauting 1910-1914, Kraków 1994, ss. 189;

Helena Radlińska – portret pedagoga (rozprawy, wspomnienia, materiały, red. I. Lepalczyk, B. Wasilewska, Łódź 1994 (Folia Paedagogica et Psychologica 34), ss. 230.

Hellwig J., Rola Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego w awansie społeczno-zawodowym młodzieży polskiej, Poznań 1994, ss. 120;

Hellwig J., Prolegomena do historii wychowania, Poznań 1995, ss. 124;

Hellwig J., Jamrózek W., Żołądz D., Z prac poznańskich historyków wychowania, Poznań 1994, ss. 142;

Historia wychowania, Skrypt dla studentów studiów dziennych i zaoczných, red. Hellwig J., Poznań 194, ss. 146;